

УДК 007: 304: 070

ЖУРНАЛІСТИКА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО МЕДІАПРОСТОРУ

Людмила Мар'їна

*Санкт-Петербурзький державний університет,
1-ша Лінія В.О., 26, 199034, Санкт-Петербург, Росія,
e-mail: lmajina@mail.ru*

Журналістика як продукт духовної культури аналізується у контексті соціокультурних змін, розглядається її місце у культурних комунікаціях у сучасному медіапросторі, суспільна функція в умовах техногенної цивілізації.

Ключові слова: мас-медіа, інформаційне суспільство, соціокультурна динаміка, техногенна цивілізація, глобальні інформаційні мережі, інформаційно-комунікативний простір, журналістика як інформаційний феномен.

Журналістика як частина культури забезпечує функціонування соціокультурної динаміки суспільства.

Науковий аналіз змін журналістської професії, викликаних сучасною соціокультурною динамікою, дозволяє вирішувати наступні завдання:

- Визначити місце журналістики в системі соціокультурної динаміки суспільства;
- Проаналізувати зміни професійної культури журналіста;
- Виявити сучасні тенденції до змін у журналістській професії.

Основними теоретичними засадами цієї роботи виступають базові концепції проблем соціокультурної динаміки таких дослідників як Пітирим Сорокін, А. Моль, Петр Штомпка, Огюст Конт. Проблеми трансформації професії журналіста висвітлені іноземними авторами: П. Бурдьє, П. Шампань, Д. Рендал, Е. Кауханен, П. Хоррокс.

Соціальну еволюцію журналістської професії вивчали російські вчені: представники московської школи: О. Варганова, Я. Засурський, Г. Качкаєва, Л. Світич; дослідники з Санкт-Петербурга: С. Корконосенко, І. Блохін, В. Сидоров.

Отже, журналістика нерозривно пов'язана з мінливістю громадського життя, його соціокультурною динамікою. Вперше поняття соціальної динаміки ввів Огюст Конт, основоположник соціології. Під цим словосполученням він мав на увазі антонім соціальної статичності, непорушності соціального стану. Конт розглядав увесь історичний процес як тріступінчасту систему: перехід громадського мислення і культури від теологічного стану до метафізичного. Пітирим Сорокін зазначав, що термін «соціальна динаміка» Огюста Конта широко використовують різні дослідники, і зміст цього виразу став іншим. Лінійна

концепція соціокультурної динаміки, якої дотримувалися Огюст Конт, Герберт Спенсер, Фердинанд Тенніс, перестає бути актуальною. Ось твердження на захист цього положення: для того, щоб розвиток суспільства був лінійним, необхідно помістити його у певний вакуум, де зовнішня дія була б мінімальною, або ж домогтися ідеальної рівноваги зовнішніх та внутрішніх сил. Встановити такий розвиток суспільства в природних умовах практично неможливо. Тому особлива роль у вивченні соціокультурної динаміки надається зовнішнім та внутрішнім чинникам розвитку. Соціальна динаміка — це трансформація громадських явищ і рухів, зміна суспільства в цілому. Такі зміни в суспільстві пов'язані з багатьма політичними, економічними, соціальними, духовними чинниками. Внаслідок впливу цих аспектів на суспільство, відбувається його соціальний розвиток і ріст, зміна структури і складу. Говорячи про журналістику, силами, що впливають на її трансформацію, є культурні, соціальні, політичні, економічні, технологічні чинники. Соціальні і культурні передумови змінили цінності журналістів, професійну культуру, ставлення до роботи і колег. Політичний чинник проявляється в політичній заангажованості ЗМІ, їхній багатопартійності як засобі донесення будь-якої політичної ідеології. Економічний чинник перетворив журналістику на сферу обслуговування приватних інтересів, з одного боку, з іншого — у бізнес, який успішно функціонує на ринку і працює на споживача. Технологічний прогрес сприяв появі універсального журналіста, який відрізняється оперативністю і широким кругозором, здатним задовольнити потреби практично будь-якої аудиторії. Сучасні соціальні зміни обумовлюють багатоплановість журналістики, яку в цілому можна розглядати як невичерпне джерело вивчення соціальної дійсності.

У рамках комунікативного підходу є сенс досліджувати культурогенез соціальної поведінки журналіста і аудиторії, функціонально-рольову специфіку журналістики і ЗМІ відповідно до диференціації суспільства.

Найбільш яскравими *представниками дослідників*, які відчують тенденції розвитку *інформаційної сфери*, пропонують системний підхід до аналізу сучасного західного суспільства, ролі інформації і інформаційних технологій, є: А. Турен, П. Серван-Шрайбер, М. Понятовський та ін. (Франція); Е. Гідденс, П. Голдинг, Г. Мердок, Н. Гарнем (Великобританія); Ю. Хабермас, Н. Луман та ін. (Німеччина); М. Маклюен (Канада); М. Кастельс, Г. Шиллер, Д. Белл, А. Тоффлер та ін. (США); Д. Масунда (Японія). У якості однієї з основних умов формування інформаційного суспільства вони розглядають високотехнологічні інформаційні мережі, котрі діють в глобальних масштабах.

Проте нове трактування комунікацій сьогодні дедалі частіше виходить за рамки технічних засобів зв'язку і презентує їх як нові засоби і форми людських контактів, діалогічності спілкування.

Російські соціально-гуманітарні наукові дисципліни різнопланово досліджують загальнокультурні процеси, у тому числі, й журналістику як частину культури.

Л. Світич узагальнює дослідження, присвячені теорії соціології і комунікації, і характеризує сучасне суспільство як інформаційну сферу, пронизану глобальними інформаційними мережами, в якій зростає роль телекомунікаційної, транспортної, організаційної інфраструктури [3]. А журналістика, як поліфонічне явище в цій системі, має справу, передусім, з соціальною інформацією, що циркулює в суспільстві.

Таким чином, у вивченні журналістики як інформаційного феномену переплітаються такі теоретико-методологічні наукові підходи, як філософські, соціологічні, політологічні, культурологічні, комунікаційні, літературознавчі, лінгвістичні, технічні. Ми зупинимось на тих концепціях, які розширюють і поглиблюють комунікаційну парадигму журналістської діяльності і розуміння ЗМІ як транслятора інформації.

У цьому контексті науковий інтерес становить робота кібернетика і філософа інформаційного суспільства *Р. Абдеєва* «Філософія інформаційної цивілізації», в якій він робить спробу поєднати марксистську діалектику з ідеями нової ери («пост-індустріальної», «інформаційної»). Критерієм прогресу для нього є ріст об'єму корисної інформації. Дослідник *А. Черних* вважає, що етапи розвитку мас-медіа тісно пов'язані зі змінами суспільства, і не лише соціокультурні процеси впливають на розвиток засобів масової інформації, але й самі ЗМІ значною мірою впливають на соціокультурну динаміку [4].

У рамках семіотичного підходу журналістика може розглядатися як *знакова система*, за допомогою якої передається соціальний досвід.

Російський засновник семіотичної концепції культури *Ю. Лотман* вважає, що культура — складноорганізований текст, який розпадається на ієрархію «текстів в тексті» і утворює хитромудре сплетіння текстів різного штибу.

Символам належить ключова роль у системі знакових засобів культури. Саме журналіст сьогодні створює її і транслює аудиторії. *О. Головлева* розглядає масову інформацію як систему, що складається з трьох компонентів: «людина — інформація — комунікація», взаємопроникнення яких дозволяє розширити коло комунікативних зв'язків, що призводить до різноманітності форм і типів їх організації.

В основу розуміння масової інформації *Б. Грушин* вкладає поняття «Інформаційна діяльність», пропонуючи певну систему життєвого циклу інформації [6].

Низка вчених (*Гі Дебор*, *О. Дугін*, *С. Кара-Мурза*) констатують перенесення змісту громадського і політичного життя в символічний міфологізований простір і перетворення його на віртуальний спектакль, в якому задіяна трупа політичних акторів із набором різноманітних амплуа.

Різні види і явища політичної комунікації дедалі більше наближаються до політичного і соціального спектаклю, основним змістом і призначенням якого є просування різного роду цінностей і міфологем. У цьому контексті *І. Срофєєва* пропонує використовувати поняття «концепт». Теорію концепту розробляли багато дослідників, зокрема, значну увагу цьому поняттю у своїх роботах приділяв *Р. Барт*, який розглядав концепт як щось таке, що містить в собі увесь сенс і значення культурного міфу. Розширює це поняття *Д. С. Ліхачов*. Вчений трактує концепт як узагальнене уявлення про групу предметів або явищ, що існують в індивідуальній свідомості. У якості відправної точки своїх міркувань про концепти він бере міркування *С. О. Аскольдова*. Актуальними в цьому контексті є дослідження *Ю. С. Степанова*, а саме його розуміння концепту як згустку культури у свідомості людини.

Для аналізу журналістики як феномену культури найбільш конструктивною видається наукова концепція професора Санкт-петербурзької філософської школи *Мойсея Самойловича Кагана*, який розглядає *культуру як специ-*

фічну системну освіту, цілісність якої утворюється взаємодією трьох підсистем — матеріальною, духовною і художньою.

Специфіка сучасних культурних комунікацій дедалі виразніше демонструє, що журналістика посідає особливе місце в системі матеріального, духовного і художнього спілкування. Вона є аж ніяк не однорідною за своїм змістом та формою, що зумовлено цивілізаційними чинниками: техногенною складовою, знанням — пріоритетною цінністю сучасності, переважанням матеріальних цінностей над духовними в суспільстві споживання і масової культури. Саме журналістика залучає індивіда до різних видів діяльності за допомогою засобів масової інформації. У соціокультурному просторі журналіст організовує духовне спілкування, формує політичну, естетичну, моральну, економічну культуру, по-різному організовуючи художньо-мистецьку діяльність. Очевидно, що методологія вивчення журналістики як феномену культури має бути комплексною, як і сама система культури. І, звичайно, не може зводитися лише до однієї наукової парадигми.

У цьому контексті для теорії журналістики конструктивною є концепція *М. С. Кагана*, у якій дослідник пояснює суть і динаміку культури трьома модусами: людською модальністю (набуті якості людини, потреби, знання, цінності); діяльнісною модальністю (методи людської діяльності); предметною модальністю («певні плоди діяльності»). Згідно з теорією модальності культури на діяльність сучасного журналіста чинять вплив політичні, економічні, соціокультурні чинники. Хоча представлена наукова концепція є філософською, але вона допомагає осмислити специфіку сучасних культурних комунікацій і зрозуміти місце журналістики в соціокультурній системі [7].

Інформаційне середовище, що формується нині, пропонує нові можливості для комунікації, встановлення зв'язків, інформаційного обміну; безперервно зростає кількість інформації, з'являються нові канали для її отримання і передачі. У цих умовах питання про ціннісний зміст інформації, трансльовану різними учасниками комунікацію, набуває особливого значення, а продуктивність осмислення цих процесів забезпечують наукові концепції, представлені в цьому дослідженні.

-
1. Сорокин П. Социальная динамика и эволюционизм. Электронный ресурс [<http://abuss.narod.ru/Biblio/sorokin2.htm>].
  2. Электронный ресурс [<http://azps.ru/articles/soc/soc62.html>].
  3. Свитич Л. Г. Социология журналистики: методология, методы, направления и результаты исследований. М., 2009, с. 119.
  4. Марьина Л. П. Журналистика и культура: динамика взаимодействия. Львов, 2013, с. 17-18.
  5. Марьина Л. П. Журналистика и культура: динамика взаимодействия. Львов, 2013, с. 17-18.
  6. Марьина Л. П. Журналистика и культура: динамика взаимодействия. Львов, 2013, с. 30-31.
  7. Каган М.С. Введение в историю мировой культуры. СПб., 2003.

JOURNALISM IN THE CONTEXT OF MODERN MEDIA ENVIRONMENT

Ludmyla Mar'yina

St. Petersburg State University,
1 line V.O., 26, 199034, St. Petersburg, Russia

E-mail: lmarjina@mail.ru

A journalism as a product of the spiritual culture analyzed in the context of the social culture changes, considered its place in the cultural communications and the modern media space, social function in a technological civilization.

Key words: mass media, information society, social and cultural dynamic, technological civilization, global information networks, information and communication space, a journalism as information phenomena.

ЖУРНАЛИСТИКА В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОГО МЕДИАПРОСТРАНСТВА

Людмила Марьяна

Санкт-Петербургский государственный университет,
1-я Линия В.О., 26, 199034, Санкт-Петербург, Россия

E-mail: lmarjina@mail.ru

Журналистика как продукт духовной культуры анализируется в контексте социокультурных изменений, рассматривается ее место в культурных коммуникациях и современном медиапространстве, социализирующая функция в условиях техногенной цивилизации.

Ключевые слова: массмедиа, информационное общество, социокультурная динамика, техногенная цивилизация, глобальные информационные сети, информационно-коммуникационное пространство, журналистика как информационный феномен.

Стаття надійшла до редколегії 10.10.2013

Прийнята до друку 14.10.2013